A 922

14
15
9
38
40

589429 - 589461 III
Mag. St. Dr.

Actum in Curia Regia Varsaviensi Die Quintâ Mensis Maji, Annô Domini Millesimô Septingentesimô Nonagesimô Primô.

589429 III

AD Officium & Acta præsentia Castrensia Capitanealia Varsaviensia personaliter veniens Magnificus Antonius Siarczyński Sacræ Regiæ Majestatis, & Comitiorum Ordinariorum Generalium ac Confœderationis Generalis Regni Secretarius, Eidem Officio & Actis Ejus, Constitutionem Infra exaratam obtulit, ad Ingrossandumque in Acta præsentia porrexit, tenoris talis ==

Ustawa Rządowa.

W IMIE BOGA, W TROYCY SWIĘTEY JEDYNEGO.

STANISŁAW AUGUST z Bożey Łaski, i Woli Narodu KROL Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski, i Czerniechowski. Wraz z STANAMI Skonfederowanemi w liczbie podwoyney Narod Polski reprezentuiącemi.

Uznaiąc, iż los Nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia Konstytucyi Narodowey iedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione Rządu Naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w iakiey się Europa znayduie, i z tey dogorywaiącey chwili, która Nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących Obcey Przemocy nakazów, ceniąc droźey nad życie, nad szczęśliwość osobistą, exystencyą polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną Narodu, którego los w ręce Nasze iest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych Pokoleń zasłużyć, mimo przeszkod, które w Nas namiętności sprawować mogą, dla Dobra powszechnego, dla ugruntowania Wolności, dla ocalenia Oyczyzny Naszey, i Jey Granic, z naywiększą stałością Ducha, ninieyszą Konstytucyą uchwalamy; i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklaruiemy, dopókiby Naród w czasie Prawem przepisanym wyraźną wolą swoią nie uczuł potrzeby odmienienia w niey, iakiego Artykułu. Do którey to Konstytucyi dalsze Ustawy Seymu teraźnieyszego, we wszystkim stosować się maią.

I.

Religia Panuiąca.

Religią Narodową Panuiącą iest, i będzie Wiara Święta Rzymska Katolicka, ze wszystkiemi Jey Prawami, przeyście od Wiary Panuiącey, do iakiegokolwiek Wyznania, iest zabronione, pod karami Apostazyi. Że zaś taż sama Wiara Święta przykazuie Nam kochać Bliźnich Naszych; Przeto wszystkim Ludziom, iakiegokolwiek bądź Wyznania, pokoy w Wierze, i Opiekę rządową winniśmy, i dla tego wszelkich Obrządków, i Religii wolność, w Kraiach Polskich, podług Ustaw Kraiowych, warujemy.

II.

Szlachta Ziemianie.

Szanuiąc pamięć Przodków Naszych iako Fundatorów Rządu Wolnego Stanowi Szlacheckiemu wszystkie Swobody, Wolności, Prerogatywy Pier

 wszeń-

wszeństwa w życiu prywatnym i publicznym, nayuroczyściey zapewniamy, szczególniey zaś Prawa, Statuta i Przywileie temu Stanowi od Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełły, i Witolda Brata Jego, Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, niemniey od Władysława i Kazimierza Jagiellonczyków, od Jana Alberta, Alexandra i Zygmunta Pierwszego Braci, od Zygmunta Augusta ostatniego z Linii Jagiellońskiey sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy, i za niewzruszone uznaiemy. Godność Stanu Szlacheckiego w Polszcze za równą wszelkim stopniom Szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznaiemy. Wszystkę Szlachtę równemi bydź między sobą uznaiemy, nie tylko co do starania się o Urzędy, i o sprawowanie posług Oyczyznie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równego używania Przywileiów, i Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu służących, nadewszystko zaś Prawa, bespieczeństwa osobistego, Wolności osobistey, i własności gruntowey, i ruchomey, tak iak od wieków każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, i zachowuiemy, zaręczaiąc nayuroczyściey, iż przeciwko własności czyieykolwiek żadney odmiany, lub excepcyi w Prawie niedopuściemy, owszem Naywyższa Władza Kraiowa, i Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod pretextem *Jurium Regalium*, i iakimkolwiek innym pozorem, do własności Obywatelskich bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie. Dla czego bespieczeństwo osobiste, i wszelka własność komukolwiek z Prawa przynależną, iako prawdziwey społeczności Węzeł, iako zrzenicę Wolności Obywatelskiey szanuiemy, zabespieczamy, utwierdzamy, i aby na potomne czasy szanowane, ubespieczone, i nienaruszone zostawały, mieć chcemy. Szlachtę za naypierwszych Obrońców Wolności, i ninieyszey Konstytucyi uznaiemy. Każdego Szlachcica Cnocie, Obywatelstwu i honorowi, iey świętość do szanowania, iey trwałość do strzeżenia poruczamy, iako iedyną twierdzę Oyczyzny, i Swobod Naszych.

III.

Miasta i Mieszczanie.

Prawo na teraźnieyszym Seymie zapadłe pod tytułem = Miasta Nasze Królewskie wolne w Państwach Rzeczypospolitey = w zupełności utrzymane mieć chcemy, i za część ninieyszey Konstytucyi deklaruiemy, iako Prawo wolney Szlachcie Polskiey dla bespieczeństwa ich swobod i całości wspólney Oyczyzny, nową, prawdziwą i skuteczną daiące siłę.

IV.

Chłopi Włościanie.

Lud Rolniczy, z pod którego ręki płynie nayobfitsze bogactw Kraiowych źrzodło, który naylicznieyszą w Narodzie stanowi Ludność, a zatym naydzielnieyszą Kraiu siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki Chrześciańskie, iako i przez własny Nasz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę Prawa i Rządu Kraiowego przyimuiemy, stanowiąc: iż odtąd iakiebykolwiek swobody, nadania, lub umowy, Dziedzice z Włościanami Dóbr swoich Autentycznie ułożyli, czyliby te swobody, nadania i umowy były z Gromadami, czyli też z każdym osobno Wsi Mieszkańcem zrobione, będą stanowić wspólny i wzaiemny obowiązek, podług rzetelnego znaczenia warunków i opisu zawartego, w takowych nadaniach i umowach pod opiekę Rządu Kraiowego podpadaiący. Układy takowe i wynikaiące z nich obowiązki, przez iednego Właściciela gruntu dobrowolnie przyięte, nie tylko iego samego, ale i Następców iego, lub Prawa Nabywców tak wiązać będą, iż ich nigdy samowolnie odmieniać nie będą mocni. Nawzaiem Włościanie, iakieykolwiek bądź Maiętności, od dobrowolnych umów, przyiętych nadań, i z niemi złączonych powinności usuwać się inaczey nie będą mogli, tylko w takim sposobie i z takiemi warunkami, iak w opisach tychże umów postanowione mieli, które czy na wieczność, czy do czasu przyięte, ściśle ich obowiązywać będą. Zawarowawszy tym sposobem Dziedziców przy wszelkich pożytkach od Włościan im należących, a chcąc iak nayskuteczniey zachęcić pomnożenie Ludności Kraiowey, ogłaszamy wolność zupełną dla wszy-

stkich

1965 K 22 St. Dr.

stkich Ludzi, tak nowo przybywaiących, iako i tych, którzyby pierwey z Kraiu oddaliwszy się, teraz do Oyczyzny powrócić chcieli, tak dalece, iż każdy człowiek do Państw Rzeczypospolitey nowo z któreykolwiek strony przybyły, lub powracaiący, iak tylko stanie nogą na Ziemi Polskiey, wolnym iest zupełnie użyć przemysłu swego iak i gdzie chce, wolny iest czynić umowy na osiadłość, robociznę lub czynsze, iak i dopóki się umowi, wolny iest osiadać w Mieście, lub na Wsiach, wolny iest mieszkać w Polszcze, lub do Kraiu, do którego zechce, powrócić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, które dobrowolnie na siebie przyiął.

V.

Rząd czyli oznaczenie Władz Publicznych.

Wszelka Władza Społeczności Ludzkiey początek swóy bierze z woli Narodu. Aby więc całość Państw, wolność Obywatelska i porządek społeczności w równey wadze zostawały, trzy Władze Rząd Narodu Polskiego składać powinny, i z woli Prawa ninieyszego na zawsze składać będą, to iest: *Władza Prawodawcza* w Stanach Zgromadzonych, *Władza Naywyższa Wykonawcza* w Królu i Straży, i *Władza Sądownicza* w Juryzdykcyach na ten koniec ustanowionych, lub ustanowić się maiących.

VI.

Seym czyli Władza Prawodawcza.

Seym czyli Stany zgromadzone na dwie Izby dzielić się będą: na Izbę Poselską i na Izbę Senatorską pod Prezydencyą Króla. Izba Poselska iako wyobrażenie i Skład Wszechwładztwa Narodowego będzie Swiątynią Prawodawstwa. Przeto w Izbie Poselskiey naypierwey decydowane będą wszystkie Proiekta. *1mo Co do Praw ogólnych* to iest: Konstatucyinych, Cywilnych, Kryminalnych, i do ustanowienia wieczystych Podatków: w których to materyach Propozycye od Tronu Województwom, Ziemiom i Powiatom do roztrząśnienia podane, a przez Instrukcye do Izby przychodzące naypierwsze do Decyzyi wzięte bydź maią. *2do Co do Uchwał Seymowych*: to iest Poborów doczesnych, Stopnia Monety, zaciągnienia Długu Publicznego, Nobilitacyi, i innych nadgrod przypadkowych, Rozkładu wydatków Publicznych, Ordynaryinych i Extraordynaryinych, Woyny, Pokoiu, ostateczney Ratyfikacyi Traktatów Związkowych i Handlowych, wszelkich Dyplomatycznych Aktów i Umów, do Prawa Narodów ściągaiących się, Kwitowania Magistratur Wykonawczych, i tym podobnych zdarzeń głownym Narodowym potrzebom odpowiadaiących, w których to materyach Propozycye od Tronu, prosto do Izby Poselskiey przychodzić maiące, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą. — Izby Senatorskiey złożoney z Biskupów, Woiewodów, Kasztelanów i Ministrów, pod Prezydencyą Króla maiącego Prawo raz dać *Votum* swoie, drugi raz *Paritatem* rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swego do teyże Izby, obowiązkiem iest: *1mo.* Każde Prawo, które po przeyściu formalnym w Izbie Poselskiey do Senatu natychmiast przesłane bydź powinno, przyiąć lub wstrzymać do dalszey Narodu deliberacyi, opisaną w Prawie większością głosów, przyięcie moc, i świętość Prawa nadawać będzie. Wstrzymanie zaś, zawiesi tylko Prawo do przyszłego Ordynaryinego Seymu: na którym gdy powtorna nastąpi Zgoda, Prawo zawieszone od Senatu przyiętym bydź musi. *2do.* Każdą Uchwałę Seymową w materyach wyżey wyliczonych, którą Izba Poselska Senatowi przysłać natychmiast powinna, wraz z tąż Izbą Poselską, większością głosow decydować, a złączona Izb obydwóch większość, podług Prawa opisana, będzie wyrokiem i wolą Stanów. Waruiemy, iż Senatorowie i Ministrowie w obiektach sprawowania się z urzędowania swego, bądź w Straży, bądź w Kommissyi, *Votum Decisivum* w Seymie nie będą mieli, i tylko zasiadać w ten czas w Senacie maią dla dania explikacyi na żądanie Seymu. Seym zawsze gotowym będzie: Prawodawczy i Ordynaryiny. Rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu Prawa o Seymach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany stanowić ma o tey tylko materyi, do któtey zwołanym będzie, lub o potrzebie po czasie zwołania przypadłey. Prawo

żadne na tym Oydynaryinym Seymie, na którym ustanowione było, znoszonym bydź nie może. Komplet Seymu składać się będzie z liczby Osób niższym Prawem opisaney, tak w Izbie Poselskiey iako i w Izbie Senatorskiey. Prawo o Seymikach na teraźnieyszym Seymie ustanowione, iako nayistotnieyszą Zasadę Wolności Obywatelskiey, uroczyście zabespieczamy. Jako zaś Prawodactwo sprawowane bydź nie może przez wszystkich, i Naród wyręcza się w tey mierze przez Reprezentantów czyli Posłów swoich dobrowolnie wybranych; Przeto stanowiemy, iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodactwie, i ogólnych Narodu potrzebach, podług ninieyszey Konstytucyi uważani bydź maią, iako Reprezentanci całego Narodu, będąc składem ufności powszechney. Wszystko i wszędzie większością głosów udecydowane bydź powinno; Przeto *liberum veto*, Konfederacye wszelkiego gatunku i Seymy Konfederackie iako Duchowi ninieyszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalaiące, Społeczność niszczące nazawsze znosiemy. Zapobiegaiąc z iedney strony gwałtownym i częstym odmianom Konstytucyi Narodowey, z drugiey uznaiąc potrzebę wydoskonalenia oney, po doświadczeniu iey skutków, co do pomyślności Publiczney; porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat Dwadzieścia Pięć naznaczamy. Chcąc mieć takowy Seym Konstytucyiny Extraordynaryinym podług osobnego o nim Prawa opisu.

VII.

Król, Władza Wykonawcza.

Żaden Rząd naydoskonalszy bez dzielney Władzy Wykonawczey stać nie może. Szczęśliwość Narodu od Praw sprawiedliwych, Praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tey części Rządu nieszczęściami napełniło Polskę. Zawarowawszy przeto wolnemu Narodowi Polskiemu Władzę Praw sobie stanowienia i Moc baczności nad wszelką Wykonawczą Władzą, oraz wybierania Urzędników do Magistratur; Władzę naywyższego wykonywania Praw KRÓLOWI w Radzie iego oddaiemy: która to Rada *Strażą Praw* zwać się będzie. Władza wykonawcza do pilnowania Praw i onych pełnienia ściśle iest obowiązaną. Tam czynną z siebie będzie, gdzie Prawa dozwalaią, gdzie Prawa potrzebuią dozoru Exekucyi, a nawet silney pomocy. Posłuszeństwo należy się Iey zawsze od wszystkich Magistratur: moc przynaglenia nieposłuszne i zaniedbuiące swe obowiązki Magistratury w Iey Ręku zostawiamy. Władza Wykonawcza nie będzie mogła Praw stanowić ani tłómaczyć, Podatków i Poborów pod jakimkolwiek imieniem nakładać, Długów Publicznych zaciągać, rozkładu dochodów Skarbowych przez Seym zrobionego odmieniać, Woyny wydawać, Pokoiu ani Traktatów i żadnego Aktu Dyplomatycznego *definitive* zawierać. Wolno iey tylko będzie tymczasowe z Zagranicznemi prowadzić negocyacye, oraz tymczasowe i potoczne dla bespieczeństwa i spokoyności Kraiu wynikaiące potrzeby załatwiać, o których naybliższemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść winna. — Tron Polski Elekcyinym przez Familie mieć na zawsze chcemy i stanowiemy. Doznane klęski Bez-Królewiów perjodycznie Rząd wywracaiących, powinność ubespieczenia losu każdego Mieszkańca Ziemi Polskiey, i zamknięcia na zawsze drogi wpływów Mocarstw Zagranicznych, pamięć świetności i szczęścia Oyczyzny Naszey, za czasów Familii ciągle Panuiących, potrzeba odwrócenia od ambicyi Tronu Obcych, i możnych Polaków zwrocenia do iednomyślnego wolności Narodowey pielęgnowania, wskazały roztropności Naszey oddanie Tronu Polskiego Prawem następstwa. Stanowiemy przeto, iż po życiu, iakiego NAM dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisieyszy Saski w Polszcze królować będzie; Dynastya przyszłych Królów Polskich zacznie się na Osobie Fryderyka Augusta dzisieyszego Elektora Saskiego, którego Sukcessorom *de lumbis* z Płci Męzkiey Tron Polski przeznaczamy. Naystarszy Syn Króla Panuiącego po Oycu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisieyszy Elektor Saski nie miał Potomstwa Płci Męzkiey, tedy Mąż przez Elektora, za zgodą Stanów Zgromadzonych, Córce Iego dobrany, zaczynać ma linią następstwa w Płci Męzkiey do Tronu Polskiego. Dlaczego Maryą Augustę Nepomucenę Córkę Elektora za Infantkę Polską deklaruiemy, zachowuiąc przy Narodzie Prawo, żadney preskrypcyi podpadać nie mogące, wybrania do Tronu drugiego Domu, po wygaśnieniu pierwszego. — Każdy Król wstępuiąc na Tron wykona przysięgę BOGU i Narodowi, na zachowanie Konstytucyi ninieyszey, na Pa-

cta

eta Conventa, które ułożone będą z dzisieyszym Elektorem Saskim, iako przeznaczonym do Tronu i które tak iak dawne wiązać Go będą. — Osoba Króla iest Swięta, i beśpieczna od wszystkiego. Nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi bydź nie może. Nie samowładzcą, ale Oycem i Głową Narodu bydź powinien, i tym go Prawo, i Konstytucya ninieysza bydź uznaie i deklaruie. Dochody tak iak będą w Paktach Konwentach opisane, i Prerogatywy Tronowi właściwe ninieyszą Konstytucyą dla przyszłego Elekta zawarowane tkniętemi bydź nie będą mogły. Wszystkie Akta Publiczne Trybunały, Sądy, Magistratury, Monety, Stęple, pod Królewskim iść powinny Jmieniem. Król, któremu wszelka moc dobrze czynienia zostawiona bydź powinna, mieć będzie *jus agratiandi* na śmierć skazanych, prócz *in Criminibus Status*. Do Króla rozrządzenie naywyższe siłami zbroynemi Kraiowemi w czasie woyny i nominowanie Kommendantów Woyska należeć będzie, z wolną atòli ich odmianą za wolą Narodu, Patentować Officyerów i mianować Urzędniki podług Prawa niższego opisu, Nominować Biskupów i Senatorów podług opisu tegoż Prawa, oraz Ministrów iako Urzędników pierwszych *Władzy Wykonawczey* iego będzie obowiązkiem. — Straż czyli Rada Królewska do dozoru, całości, i Exekucyi Praw Królowi dodana, składać się będzie. *1mo.* z Prymasa iako Głowy Duchowieństwa Polskiego, i iako Prezesa Kommissyi Edukacyiney, mogącego bydź wyręczonym w Straży przez pierwszego ex ordine Biskupa, którzy rezolucyi podpisywać nie mogą. *2do.* Z Pięciu Ministrów, to iest: Ministra Policyi, Ministra Pieczęci, Ministra Belli, Ministra Skarbu, Ministra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. *3tio.* Z dwóch Sekretarzów, z których ieden Protokuł Straży, drugi Protokuł Spraw Zagranicznych trzymać będą; Obydwa bez *Votum* decyduiącego. — Następca Tronu z Małoletności wyszedłszy, i przysięgę na Konstytucyą wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym bydź może. — Marszałek Seymowy, iako na 2. lata wybrany, wchodzić będzie w liczbę zasiadaiących w Straży, bez wdawania się w iey rezolucye, iedynie dla zwołania Seymu gotowego w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego wymagaiących, rzetelną potrzebę, a Król go zwołać wzbraniał się, tedy tenże Marszałek do Posłów i Senatorów, wydać powinien listy okólne, zwołuiąc onych na Seym gotowy, i powody zwołania tego wyrażaiąc. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu są tylko następuiące: *1mo.* W gwałtowney potrzebie do Prawa Narodów ściągaiącey się, a szczególniey w przypadku woyny ościenney. *2do.* W przypadku wewnętrznego zamieszania grożącego rewolucyą Kraiu, lub kollizyą między Magistraturami. *3tio.* W widocznym powszechnego głodu niebeśpieczeństwie. *4to.* W osierociałym stanie Oyczyzny przez śmierć Króla lub niebeśpieczney Iego chorobie. Wszystkie rezolucye w Straży roztrząsane będą przez skład wyżey wspomniony, Decyzya Królewska po wysłuchanych wszystkich zdaniach przeważać powinna, aby iedna była w wykonywaniu Prawa wola; przeto każda ze Straży rezolucya pod Jmieniem Królewskim, i z podpisem ręki Iego wychodzić będzie, powinna iednak bydź podpisana także przez iednego z Ministrów zasiadaiących w Straży, i tak podpisana do posłuszeństwa wiązać będzie, i dopełnioną bydź ma, bądź przez Kommissye, bądź przez iakiezkolwiek Magistratury wykonawcze, w tych iednak szczególnie materyach, które wyraźnie ninieyszym Prawem wyłączone nie są. W przypadku gdyby żaden z Ministrów zasiadaiących Decyzyi podpisać nie chciał, Król odstąpi od tey decyzyi, a gdyby przy niey upierał się, Marszałek Seymowy, w tym przypadku, upraszać będzie o zwołanie Seymu gotowego; i ieżeli Król spóźniać będzie zwołanie, Marszałek to wykonać powinien. — Jako nominowanie wszystkich Ministrów, tak i wezwanie z nich iednego od każdego Administracyi wydziału, do Rady swoiey czyli Straży, Króla iest Prawem. Wezwanie to Ministra do zasiadania w Straży na lat dwa będzie, z wolnym onego na dal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani w Kommissyach zasiadać nie maią. W przypadku zaś gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych, obydwóch Izb złączonych na Seymie, Ministra bądź w Straży, bądź w Urzędzie odmiany żądała; Król natychmiast na tego mieysce innego nominować powinien. Chcąc aby Straż Praw Narodowych obowiązana była, do ścisłey odpowiedzi Narodowi, za wszelkie onych przestępstwa, stanowiemy: Iż gdy Ministrowie będą oskarżeni przez Deputacyą, do examinowania ich czynności wyznaczoną o przestępstwo Prawa, odpowiadać maią z osoby i maiątków swoich. W wszelkich takowych oskarżeniach Stany Zgromadzone, prostą większością Wotów Izb złączonych odesłać obwinionych Ministrów maią do Sądów Seymowych po sprawiedliwe i wyrównywaiące przestępstwu ich ukaranie, lub przy dowiedzioney niewinności od sprawy i kary uwolnienie. Dla porządne-

dnego Władzy wykonawczey dopełnienia, ustanawiamy oddzielne Kommissye, maiące związek ze Strażą, i obowiązane do posłuszeństwa teyże Straży. Kommissarze do nich wybierani będą przez Seym dla sprawowania Urzędów swoich w przeciągu czasu Prawem opisanego. Kommissye te są: *1mo.* Edukacyi. *2do.* Policyi. *3tio.* Woyska. *4to.* Skarbu. Kommissye Porządkowe Woiewódzkie na tym Seymie ustanowione, równie do dozoru Straży należące, odbierać będą rozkazy przez wyżey wspomnione pośrzednicze Kommissye, *respectivè* co do obiektów każdey z nich władzy i obowiązków.

VIII.

Władza Sądownicza.

Władza Sądownicza nie może bydź wykonaną ani przez Władzę Prawodawczą, ani przez Króla, lecz przez Magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna zaś bydź tak do mieysc przywiązaną, żeby każdy Człowiek bliską dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą rękę Kraiowego Rządu. Ustanawiamy przeto *1mo.* Sądy Pierwszey Instancyi dla każdego Województwa, Ziemi i Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy Pierwszey Instancyi zawsze będą gotowe, i czuwaiące na oddanie sprawiedliwości tym, którzy iey potrzebuią. Od tych Sądów iść będzie Appellacya na Trybunały Główne dla każdey Prowincyi bydz maiące, złożone równie z Osob na Seymikach wybranych. I te Sądy tak pierwszey, iako i ostatniey Instancyi będą Sądami Ziemskiemi dla Szlachty i wszystkich Właścilów Ziemskich zkimkolwiek, *in Causis Juris & Facti.* *2do.* Juryzdykcye zaś Sądowe wszystkim Miastom podług Prawa Seymu teraźnieyszego: *o Miastach wolnych Królewskich* zabeśpieczamy. *3tio.* Sądy Referendarskie dla każdey Prowincyi osobne mieć chcemy w Sprawach Włoscian wolnych dawnemi Prawami Sądowi temu poddanych. *4to.* Sądy Zadworne Assessorskie, Relacyine i Kurlandzkie zachowuiemy. *5to.* Kommissye wykonawcze będą miały Sądy w Sprawach do swey administracyi należących. *6to.* Oprócz Sądów w Sprawach Cywilnych i Kryminalnych dla wszystkich Stanów, będzie Sąd Naywyższy Seymowy zwany. Do którego przy otwarciu każdego Seymu obrane będą Osoby. Do tego Sądu należeć maią występki przeciwko Narodowi i Królowi, czyli *Crimina Status.* — Nowy Codex Praw Cywilnych i Kryminalnych przez wyznaczone przez Seym Osoby spisać, rozkazuiemy.

IX.

Regencya.

Straż będzie oraz Regencyą, maiąc na czele Królową, albo w Jey nieprzytomności Prymasa. W tych trzech tylko przypadkach mieysce mieć może Regencya. *1mo.* W czasie Małoletności Króla. *2do.* W czasie niemocy trwałe pomięszanie zmysłów sprawuiącey. *3tio.* W przypadku, gdyby Król był wzięty na woynie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18. zupełnych; a niemoc względem trwałego pomięszania zmysłów deklarowaną bydź nie może, tylko przez Seym gotowy większością Wotów trzech części przeciwko czwartey Izb złączonych. W tych przeto trzech przypadkach Prymas Korony Polskiey Seym natychmiast zwołać powinien, a gdyby Prymas tę powinność zwłoczył, Marszałek Seymowy Listy Okólne do Posłów i Senatorów wyda. Seym gotowy urządzi koley zasiadania Ministrów w Regencyi, i Królową do zastąpienia Króla w obowiązkach Jego umocuie. A gdy Król w pierwszym przypadku z małoletności wyidzie, w drugim do zupełnego przyidzie zdrowia, w trzecim z niewoli powróci, Regencya Rachunek z czynności swoich oddać mu powinna; i odpowiadać Narodowi za czas swego urzędowania, tak iak iest przepisano o Straży na każdym Ordynaryinym Seymie, z Osob i Maiątków swoich.

X.

Edukacya Dzieci Królewskich.

Synowie Królewscy, których do następstwa Tronu Konstytucya przeznacza, są pierwszemi Dziećmi Oyczyzny: przeto baczność o dobre Ich wychowanie

wanie do Narodu należy, bez uwłoczenia iednak Prawom Rodzicielskim. Za Rzadu Królewskiego, sam Król z Strażą i wyznaczonym od Stanów *Dozorcą Edukacyi Królewiców* wychowaniem Ich zatrudniać się będzie. Za Rządu Regencyi, taż z wspomnionym *Dozorcą* Edukacyą Ich piewierzoną mieć sobie będzie. W obydwóch przypadkach Dozorca od Stanów wyznaczony, donosić winien na każdym Ordynaryinym Seymie o Edukacyi i postępku Królewiców. Kommissyi zaś Edukacyiney powinnością będzie, podać układ Instrukcyi i Edukacyi Synów Królewskich, do potwierdzenia Seymowi, a to, aby iednostayne w wychowaniu Ich prawidła wpaiały ciągle i wcześnie w umysły przyszłych Następców Tronu, Religią, miłość Cnoty, Oyczyzny, Wolności, i Konstytucyi Kraiowey.

XI.

Siła Zbroyna Narodowa.

Narod winien iest sobie samemu obronę od napaści, i dla przestrzegania całości swoiey. Wszyscy przeto Obywatele są obrońcami całości i Swobod Narodowych. Woysko nic innego nie iest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólney siły Narodu. Naród winien Woysku swemu nadgrodę i poważenie za to, iż się poświęca iedynie dla iego obrony. Woysko winno Narodowi strzeżenie granic i spokoyności powszechney, słowem: winno bydź iego naysilnieyszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem Władzy wykonawczey, stosownie do opisów Prawa, powinno wykonać przysięgę na wierność Narodowi i Królowi, i na obronę Konstytucyi Narodowey. Użytym bydź więc Woysko Narodowe może na ogólną Kraiu obronę, na strzeżenie Fortec i granic, lub na pomoc Prawu, gdyby kto Exekucyi Jego nie był posłusznym.

Stanisław Nałęcz Małachowski Ref: W. K. Seymowy i Konfederacyi Prowincyi Koronnych Marszałek.

Kazimierz Xiążę Sapieha Generał Art: Litt: Marszałek Konfederacyi W. Xa Littgo.

Jozef Korwin Kossakowski Biskup Inflantski i Kurlandzki, N. Koadjutor Biskupstwa Wileńskiego iako Deputowany. Antoni Xiąże Jabłonowski Kesztelan Krakowski Deputat z Senatu z Małey Polski. Symeon Kazimierz Szydłowski Kasztelan Żarnowski Deputowany z Senatu z Prowincyi Małopolskiey mp. Franciszek Antoni na Kwilczu Kwilecki Kasztelan Kaliski Deputowany do Konstytucyi z Senatu z Prowincyi Małopolskiey. Kazimierz Konst: Plater Kasztelan Generału Trockiego Deputowany do Kon: z Senatu W. X. Lit: mp. Waleryan Stroynowski Podkomorzy Buski Poseł Wołyńaki z Małopolski Deputat do Konstytucyi. Stanisław Kostka Potocki Poseł Lubelski Dep: do Kon: z Prow: Małopolskiey mp. Jan Nepomucen Zboiński Poseł Ziem: Dobrzyń: Deput: do Konst: z Prowincyi Wielkop: mp. Tomasz Nowowieski Łowczy i Poseł Ziemi Wyszogrod: Deputowany do Konstytucyi P. W. Jozef Radzicki Podkomorzy i Poseł Ziemi Zakroczymskiey Deputowany do Konstytucyi z Prowincyi Wielkopolskiey mp. Jzf Zabiełło Poseł z Xięstwa Zmudzkiego Deputowany do Konstytucyi. Jacek Puttkamer Poseł Wctwa Mińskiego Deputowany do Konstytueyi z Prowincyi W. X. Litt. Post Cujus Constitutionis in Acta præsentia ingrossationem, Originale Ejusdem Eidem Offerenti prævia Officii sui quietatione est extraditum.

HERMAN mp.

Legi Moraczewski.

Sub eodem Actu.

AD Officium & Acta præsentia Castrentia Capitanealia Varsaviensia personaliter veniens Magnificus Antonius Siarczyński Sacræ Regiæ Majestatis, & Comitiorum Ordinarorium Generalium ac Confæderationis Generalis Regni Secretarius, Eidem Officio & Actis Ejus, Constitutionem Infra exaratam obtulit, ad Ingrossandumque in Acta præsentia porrexit tenoris talis ═

Deklaracya Stanów Zgromadzonych.

Wszystkie Prawa dawne i teraźnieysze, przeciwne ninieyszey Konstytucyi, lub któremukolwiek iey Artykułowi, znosiemy; a opisy szczególne do Artykułów i każdey Materyi w ninieyszey Konstytucyi zamkniętych potrzebne, iako dokładniey wyszczególniaiące obowiązki i układ Rządu, za część składaiącą też Konstytucyą deklaruiemy. Władzy wykonawczey zalecamy, aby Straż swe obowiązki natychmiast pod okiem Seymu rozpoczęła, i ciągle utrzymywała. BOGU i Oyczyznie uroczyście przysięgamy na posłuszeństwo, na obronę wszy-

stkiemi ludzkiemi siłami tey całey Konstytucyi, i takową Przysięgę za Hasło rzetelney miłości Oyczyzny daiąc, wykonanie oney nakazuiemy natychmiast tu w Warszawie przez wszystkie Kommissye i Juryzdykcye Sądowe, niemniey przez Woysko tu przytomne, a w ciągu naydaley Miesiąca od Daty ninieyszego Prawa, za ordynansem Kommissyi Woyskowey, przez całe Woysko Narodowe w Państwach Korony Polskiey i W. X. Litewskiego konsystuiące. Wyznaczenie Nabożeństwa w iednym Dniu po wszystkich w całym Kraiu Kościołach, to iest: Dnia Osmego Miesiąca Maia Roku bieżącego, na podziękowanie BOGU za zdarzoną chwilę pomyślną wydobycia Polski z pod Przemocy obcey i nieładu Domowego, za przywrócenie Rządu, który nayskutecznicy Wolność Naszą prawdziwą, i Całość Polski zabeśpieczyć może, za postawienie tym sposobem Oyczyzny Naszey, na stopniu mogącym prawdziwą w oczach Europy zyskać iey Konsyderacyą Przewielebnym Biskupom zalecamy, naznaczaiąc Dzień Swiętego Stanisława Biskupa Męczennika Patrona Korony Polskiey za uroczysty w Roku, który My i Potomkowie Nasi obchodzić będziemy, za Dzień poświęcony Naywyższey Opatrzności, po którym Oyczyzna śmiało i beśpiecznie po tylu nieszczęściach odetchnąć może. Chcemy oraz, aby Duchowieństwo tak Swieckie iako i Zakonne w Naukach Chrześciańskich, które prawowiernemu winno ludowi nieprzestawało, zachęcać wszystkich do podobnych BOGU dziękczynień; aby zaś potomne wieki tym silniey czuć mogły, iż Dzieło tak pożądane pomimo naywiększe trudności i przeszkody, za pomocą Naywyższego losami Narodów Rządcy do skutku przywodząc, nieutraciliśmy tey szczęśliwey dla ocalenia Narodu pory, uchwalamy, aby na tę pamiątkę Kościół *ex voto* wszystkich Stanów był wystawiony, i naywyższey Opatrzności poświęcony.

Uczyniwszy zadosyć radości powszechney, daiemy pilne oko na ubeśpieczenie tey Konstytucyi, stanowiąc: iż ktobykolwiek śmiał bydź przeciwnym ninieyszey Konstytucyi, lub targać się na iey zepsucie, albo wzruszał spokoyność dobrego, i szczęśliwym bydź zaczynaiącego Narodu przez zasiewanie nieufności, przewrótne tłómaczenie Konstytucyi, a tym bardziey przez formowanie iakiegokolwiek w Kraiu Rokoszu, czyli Konfederacyi oney przedkował, lub iakowym sposobem do tego dokładał się; ten za Nieprzyiaciela Oyczyzny, za Iey Zdraycę, za Buntownika uznany, naysurowszemi Karami natychmiast przez Sąd Seymowy ukarany będzie. Dla czego nakazuiemy, aby Sąd Seymowy w komplecie nieprzerwanym tu w Warszawie agitował się. Sessye swoie od Dnia do Dnia limitował, wszystkich zaś doniesionych sobie, przez dobrze osiadłego Obywatela Delacyą bioręcego, w assystencyi Jnstygatorów Oboyga Narodów, o podnoszenie Rokoszu lub namawianie do niego natychmiast sądził, o Osobach wyrokowi swemu maiących podlegać ubeśpieczał się, do czego Woyska Narodowe za zniesieniem się Sądu z Władzą wykonawczą maią bydź gotowe i powolne.

Stanisław Nałęcz Małachowski Ref: W. K. Seymowy i Konfederacyi Prowincyi Koronnych Marszałek.

Kazimierz Xiąże Sapieha Generał Artylleryi Lit: Marszałek Konfederacyi Wo Xa Littgo.

Jozef Korwin Kossakowski Biskup Jnflan: i Kurlan: N. Koadjutor Biskupstwa Wileńskiego Deputowany. Antoni Xże Jabłonowski Kasztelan Krakowski Deputat z Senatu z Małey Polski. Symeon Kazimierz Szydłowski Kasztelan Zarnowski Deputowany z Senatu Prowincyi Małey-Polskiey manu propria. Franciseek Antoni na Kwilczu Kwilecki Kasztelan Kaliski Deputowany do Konstytucyi z Senatu z Prowincyi Wielko-Polskiey. Kazimierz Konst: Plater Kasztelan Generału Trockiego Deputowany do Konstytucyi z Senatu z Prowincyi Litt: Waleryan Stroynowski Podkomorzy Buski Poseł Wołyński z Mało-Polski Deputat do Konstytucyi. Stanisław Kostka Potocki Poseł Lubelski Dep: do Kon: z Prowincyi Mało-Polskiey mp: Jan Nepomucen Zboiński P. Ziem: Dobrz: Deputt: do Kon: z Prow: Wielko: mp: Tomasz Nowowieski Łowczy i Poseł Ziemi Wyszog: Deputowany z Prow: Wielk: Jozef Radzicki Podkomorzy i Poseł Ziemi Zakroczymskiey Deputowany do Konstytucyi z Prowincyi Wielko-Polskiey mp: Jef Zabiełło Poseł z Xięstwa Zmudzkiego Deputowany do Konstyt: Jacek Puttkamer Poseł Wctwa Mińskiego Deputowany do Konstytucyi z Prowincyi W. Xa Littgo. Post Cujus Constitutionis in Acta præsentia ingrossationem, originale eiusdem eidem offerenti prævia Officii sui Quietatione est extraditum.

HERMAN mp.

Legi Moraczewski.

600

Biblioteka Jagiellońska

stdr0025771